

платежів) відповідно до законів України. Фінансові санкції за наслідками документальних перевірок та ревізій, які здійснюються органами державної податкової служби України та іншими уповноваженими державними органами, застосовуються у розмірах, передбачених законодавчими актами, чинними на день завершення таких перевірок або ревізій [9].

Таким чином, платник податку – це фізична чи юридична особа, а також група осіб без статусу юридичної особи, на яку згідно із законодавчими актами покладено обов'язок сплачувати податки та інші обов'язкові платежі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філософський словник /За ред. В.І. Шинкарука. –К.: Головна редколегія УРЕ, 1973. –560 с.
2. Алексеев С.С. Общая теория права. -В 2-х т. -Т.ІІ. -М.: Юрид. лит., 1981. –359 с.
3. Кучерявенко Н.П. Основы налогового права. -

Харьков: Константа, 1996. –320 с.

4. Озеров И.Х. Основы финансовой науки. -М.: Типография Т-ва И.Д.Сыгина, 1917. –550 с.

5. Кучерявенко М.П. Податковий статус юридичних осіб // Вісник Академії правових наук України. -1997. -№ 3. –С.51-58.

6. Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000 р. // ВВР України. –2001. –№ 10. –Ст.44.

7. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. –2003. –№ 11. –Ст.461.

8. Кучерявенко Н.П. Налоговое право: Учебник – Харьков: Консум, 1998. –447 с.

9. Закон України «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 р., № 1251-ХП // ВВР України. –1997. –№ 16. –Ст.119 (в ред. від 18.02.1997 р., № 77/97).

Надійшла до редколегії 04.02.2005

СЕРГЕЕВ С.О. ПРАВОВОЙ СТАТУС НАЛОГОПЛАТЕЛЬЩИКОВ КАК СУБЪЕКТОВ ФИСКАЛЬНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ

Выполнен анализ законодательных и других нормативных актов Украины, определяющих правовой статус субъекта фискальных правоотношений.

SERGEEV S.O. THE LEGAL STATUS OF TAX BEARERS AS SUBJECTS OF FISCAL LEGAL RELATIONS

The analysis of legislative and other statutory acts of Ukraine determining a legal status of the subject fiscal legal relations is executed.

О.О. ТИТАРЕНКО

Юридична академія Міністерства внутрішніх справ

УДК 343.359+622

ШЛЯХИ ВИЯВЛЕННЯ ЛАТЕНТНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ У ВУГІЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ¹

Аналізуються проблеми виявлення латентних економічних злочинів на об'єктах вугільної галузі промисловості органами внутрішніх справ; надані рекомендації з їх усунення, а також шляхи удосконалення такої діяльності.

Для характеристики будь-якого виду злочинності як в кримінології так і в органах внутрішніх справ часто використовують систему кількісних та якісних показників, а поряд з ними – й такий показник, як рівень латентності того чи іншого виду злочинності чи окремого виду злочину. Латентна злочинність - це сукупність злочинів, які

були вчиненні на певній території за певний проміжок часу, але з тих чи інших причин не потрапили до офіційної статистики [1, с.33].

Останнім часом як у кримінологічних дослідженнях, так і в діяльності органів внутрішніх справ значну увагу приділяють питанням організації та підвищення якості боротьби з латентною злочинністю [2, 3], зокрема, у такій стратегічній для економіки України галузі, як вугільна [4]. Це безпосередньо впливає з державних програм і доку-

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. юрид. наук Шалгунова С.А. (Юридична академія МВС України).

ментів МВС України [5, 6]².

У цілому такий стан пов'язаний з тим, що виявлення латентних злочинів має важливе значення для:

1) отримання повного уявлення про обсяги злочинності на певній території;

2) підвищення авторитету органів внутрішніх справ (ОВС), які виконують основний обсяг роботи по виявленню, розкриттю та попередженню злочинів (випадки несвоєчасного реагування ОВС на вчиненні злочини у цій галузі значно знижують довіру до правоохоронної діяльності);

3) своєчасного відшкодування майнової шкоди, завданої економічними злочинами вугільній галузі тощо.

Важливу роль у виявленні латентних злочинів відіграють ОВС, які виконують головну роль у боротьбі зі злочинністю на території України³. Відомий факт, що дані статистичного звіту МВС України в більшості випадків свідчать лише про рівень ефективності діяльності відповідних підрозділів з тими чи іншими групами злочинів. Так, найбільше занепокоєння викликають латентні економічні злочини, які за офіційною статистикою не перевищують 10 % від всіх інших злочинів [7, 8]. Якщо в інших злочинах рівень латентності низький, тому що вони у більшості випадках реєструються в ОВС, то для економічної злочинності характерна природна латентність. Це, як правило, пов'язане з тим, що у самому механізмі економіки вже закладені певні прогалини, без яких вона просто не може існувати.

Які обсяги латентності та як багато злочинів залишаються невідомими правоохоронними органами? Ці питання постійно хвилюють багатьох вчених та практиків. Проблеми визначення рівня, структури латентної злочинності, розробка методик по виявленню латентних злочинів стали об'єктами наукових досліджень таких вітчизняних та зарубіжних кримінологів, як: Р.М. Акутаєв, А.І. Алексеєв, М.М. Бабаєв, А.О. Конєв, І.М. Даньшин, А.Ф. Зелінський, Ю.В. Бишевський, В.Ф. Оболонцев, Т.К. Щеглова, Г.Й. Забрянський, О.О. Ковалкін, Л.М. Давиденко та інших. Зокрема, у багатьох працях вітчизняних та зарубіжних кримінологів підкреслюється той факт, що рівень латентності економічних злочинів, у порівнянні з рівнем латентності інших злочинів, набагато вищий і становить 50-70 % від всіх зареєстрованих злочинів певної групи [9, с.23; 10, с.80].

У цілому виявити та розрахувати рівень латентності економічних злочинів важко. Цьому суттєво перешкоджають причини соціального, організаційного, матеріаль-

ного, правового, технічного характеру та такі обставини, як: ретельна діяльність винної особи по приховуванню вчиненого злочину, відсутність відповідної реакції з боку органів внутрішніх справ на інформацію про можливо вчинений злочин, низький рівень професіоналізму деяких працівників ОВС, недоліки ведення бухгалтерського обліку та звітності. Можна повністю погодитись з позицією В.Ф. Оболонцева, що особи більш розвинуті інтелектуально (у вугільній галузі за матеріалами вивчених кримінальних справ 48,2 % осіб на момент вчинення злочину мали вищу освіту), вчиняють злочини з більшим періодом латентності. Саме збільшення інтелектуального рівня злочинців сприяє вдалому приховуванню злочинів [11], тому це потребує підвищення освіти й професіоналізму самих працівників ОВС, які займаються профілактикою та виявленням економічних злочинів у цій галузі промисловості.

Ми погоджуємося з вченими, які вважають, що для виявлення рівня латентності цих злочинів особливо підходить ретельний *аналіз економічної діяльності* підприємств і організацій за участю аудиторських фірм або підрозділів контрольно-ревізійних управлінь [12]. Тільки в результаті такого аналізу на промисловому підприємстві можна зібрати матеріали про розміри розкрадань та службові зловживання певних осіб, які не були виявлені правоохоронними органами. Зокрема, економічний аналіз базується на принципі непротиріччя техніко-економічних показників (ТЕП), що дозволяє об'єктивно оцінювати підсумки господарської діяльності підприємств, а при наявності певних відхилень - й виявляти їх причини [13, 14].

Обґрунтована гіпотеза принципу непротиріччя ТЕП підтверджується результатами проведеними досліджень - вченими були встановлені такі ознаки, які дозволяють припустити, що відповідний об'єкт промисловості має певні недоліки, непередбачені технологічним процесом:

- знання обсягу валової продукції в порівнянні з кількістю сировини та матеріалів, що були витрачені на виробництво продукції;
- завищення потреб в електроенергії на виробництво однієї одиниці продукції;
- необґрунтовані обсяги позавиробничих витрат.

Але, на нашу думку, виявленню прихованих економічних злочинів шляхом застосування методів економічного аналізу може заважати така обставина, як обмежений термін зберігання документів первинного бухгалтерського обліку. Саме це перешкоджає встановленню та виявленню тривалості злочинної діяльності і розміру заподіяної шкоди від економічних злочинів на об'єктах вугільної галузі (більшість бухгалтерських документів зберігається не більше 3-х років)⁴.

Працівники підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ) та боротьби з організованою злочинністю (БОЗ), які займаються оперативним обслуговуванням вугільної галузі, повинні також безпосередньо приймати участь у виявленні прихованих злочинів. Припускаючи наявність таких злочинів на об'єктах галузі,

² Див. також: п.4.3.9., п.11.2 "Організаційно-тактичних заходів МВС України в 2003 році", затверджених Міністром внутрішніх справ України від 25.12.2002 р.; п.1.11, п.1.10 Додатку № 9 до "Плану Основних заходів МВС України у 2004 році", затверджених Рішенням колегії МВС України від 06.02.2004 р., № 1км/1, де наголошується, що навчальні заклади МВС України основні зусилля при проведенні наукових досліджень мають спрямовувати на підготовку конкретних методичних рекомендацій для практичних підрозділів ОВС з питань попередження, виявлення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених ОГ і ЗО, у першу чергу, у сфері господарської і службової діяльності.

³ За статистичними даними ОВС виявляють більше злочинів, ніж інші правоохоронні органи. Тим більш, відповідно до статті 112 КПК України до підслідності ОВС віднесено значно більше статей КК України, ніж іншим правоохоронним органам.

⁴ Див.: розділ 4.2 "Бухгалтерський облік та звітність" Переліку типових документів, що створюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, організацій та підприємств, з вказівкою строків зберігання документів, затверджених Наказом Головного архівного управління при КМУ від 31.03.1997 р., № 11-а.

ім необхідно зібрати комплекс первинної інформації про життя та професійну діяльність матеріально відповідальних, службових осіб, які схильні до вчинення економічних злочинів, зокрема, з використанням методів економічного аналізу і відповідних заходів, передбачених Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність". Певні недоліки, що були виявлені на підприємстві за результатами проведеного економічного аналізу, необхідно порівняти з інформацією про коло осіб, відповідальних за окремі ділянки робіт, де були допущені ці недоліки, що дозволить працівникам ОВС звузити сферу пошуку ознак економічних злочинів.

Вченими пропонується при виявленні латентних економічних злочинів на виробництві порівнювати обсяги електроенергії, води, газу та інших видів сировини, що були витрачені на протязі одного року на виготовлення (видобуток) певної одиниці продукції, з загальними обсягами виготовленої продукції, що зазначаються в офіційних документах (звітах, довідках) підприємства, а потім вже встановлювати, скільки було вироблено "неврахованої" продукції. На нашу думку, цей спосіб є доцільний при виявленні та обчисленні рівня латентності економічних злочинів на підприємствах вугільної промисловості. Але необхідно ще враховувати й такі елементи, що суттєво можуть впливати на обсяги рівня латентності цих злочинів, зокрема, відсотки припустимих втрат на різних етапах технологічного процесу по видобутку вугілля. Тобто - враховувати специфіку роботи самої галузі.

Наприклад, з метою створення надлишків вугілля для подальшого його викрадення, окремі працівники вугледобувних підприємств можуть завищити відсоток зольності вугілля (на 3 % або на 4 % від встановленого). Потім, при завантаженні вугілля у вагони можуть допускатись втрати до 1 % від усєї маси вугілля з вагоном, а також втрати до 2-3 % від 1 тони видобутого вугілля, який разом із породою може бути вивезений з шахти на терикони (відвали гірничої породи)⁵.

Складним залишається питання визначення рівня латентності економічних злочинів, пов'язаних із викраденням бюджетних коштів і товарно-матеріальних цінностей з підприємств вугільної галузі. У цих випадках використовується такий метод, як вивчення фактів щодо кількості виявлених нових епізодів злочинної діяльності службових осіб по вже порушеним кримінальним справам. На підставі аналізу цієї інформації розраховується приблизний рівень латентності злочинів, пов'язаних з викраденням бюджетних коштів і товарно-матеріальних цінностей, шляхом зловживання службовим становищем. При вибіркового вивченні кримінальних справ у судах Дніпропетровської, Донецької та Луганської областей тільки в 1 % справ під час досудового слідства були додатково виявлені нові факти розкрадань (викрадення) державних коштів.

При вивченні латентних економічних злочинів важко говорити про кількість фактів, які ще не були виявлені

правоохоронними органами, тому що їх може бути безліч та з різними наслідками (частіше певна матеріальна шкода). На нашу думку, доцільним було б при вивченні рівня латентності цих злочинів казати не скільки про ще не виявлені злочини, а скоріше про розмір збитків, які можливо заподіяні підприємствам вугільної галузі, але з тих чи інших причин ще не виявлені органами внутрішніх справ.

У цілому, доцільно виділити наступні шляхи, спрямовані на зменшення рівня латентності економічних злочинів у вугільній галузі:

1) більш ширше використання таких методів соціологічного дослідження, як опитування та експертне анкетування;

2) перевірка правоохоронними органами та безпосередньо підрозділами ДСБЕЗ і БОЗ прийнятих заходів на критичні виступи у засобах масової інформації відносно окремих службових осіб підприємств вугільної галузі;

3) активізація оперативно-розшукової діяльності підрозділами ДСБЕЗ і БОЗ на об'єктах оперативного обслуговування;

4) всебічне вивчення під час проведення досудового слідства всіх фактів, які стосуються характеристики підозрюваного, способу вчинення злочину, причин та умов його вчинення⁶;

5) вивчення матеріалів, по яких було відмовлено у порушенні кримінальної справи на підставі п.п.1, 2 ст.6 КПК України (за відсутністю події вчинення злочину та за відсутністю в діянні складу злочину);

6) вивчення органами внутрішніх справ матеріалів перевірки вугледобувних підприємств контрольно-ревізійними службами;

7) проведення економічного аналізу на вугледобувних підприємствах⁷;

8) підвищення рівня кваліфікації та професіоналізму працівників ДСБЕЗ і БОЗ, зміцнення їх матеріальної бази тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що рівень латентності економічних злочинів у вугільній промисловості не менш, ніж рівень латентності усєї економічної злочинності. Для більш точного визначення рівня латентності цих злочинів необхідно враховувати значення багатьох факторів та застосовувати такі методи збирання інформації, як: експертна оцінка, опитування працівників підприємств вугільної галузі, економічний аналіз. Саме володіння методикою виявлення латентних економічних злочинів у вугільній промисловості в цілому допоможе працівникам ОВС скорегувати свою діяльність при складанні комплексних планів профілактики економічних злочинів у даній стратегічній галузі, де передбачити включення певних специфічних заходів, які сприяли б переходу злочинних діянь із ряду латентних до відомих.

⁶ Сюди також необхідно віднести і систематичне проведення аналітичної роботи підрозділами ДСБЕЗ і БОЗ з виявлення повної кримінологічної характеристики осіб (встановлення соціально-демографічних, морально-психологічних та кримінально-правових ознак), які вчиняють економічні злочини у цій галузі промисловості.

⁷ Результати економічного аналізу можуть активно використовуватися підрозділами ДСБЕЗ і БОЗ для виявлення на підприємствах цієї галузі ділянок, які найбільш уражені економічними злочинами та встановити можливі розміри матеріальних збитків від цих злочинів.

⁵ Вказані відсотки втрат на певних технологічних етапах видобутку вугілля на шахті передбачені відповідною технічною документацією та нормативними документами. Наприклад, Наказом Міністерства промисловості України "Про затвердження Прейскуранту оптових регульованих цін на кокс кам'яновугільний крім ливарного" від 27.12.1995 р., № 239 // www.rada.kiev.ua.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелинский А.Ф. Криминология: Курс лекций. -Х.: Прапор, 1996. -260 с.
2. Микола Білоконь: "Обов'язкова реєстрація злочинів і наступне відповідне реагування - святий обов'язок працівника міліції" // Міліція України. -2004. -№ 8. -С.8-9.
3. Міністр внутрішніх справ Микола Білоконь: "Наша політика - працювати на народ. Наша мета - соціальний комфорт громадян" // Іменем Закону. -2003. -№ 41. -С.3.
4. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави" від 29.08.2000 р., № 1346 (зі змінами від 27.08.2003 р.).
5. Концепція боротьби зі злочинністю на 2001-2005 р. від 25.12.2000 р. // Офіційний Вісник України. -2000. -№ 52. -Ст.2258.
6. Указ Президента України "Про Заходи щодо детінізації економіки на 2002-2004 роки" від 5.03.2002 р., № 216/2002.
7. Експрес-інформація про стан злочинності на території України за 12 місяців 1998 року /МВС України. -К., 1999. -63 с.
8. Стан правопорядку в Україні. Основні результати

діяльності органів внутрішніх справ та внутрішніх військ в 2002 році (аналітичні матеріали) /Головний штаб МВС України. -К., 2003. -29 с.

9. Литвак О.М. Злочинність, її причини та профілактика. -К.: Україна, 1997.

10. Курс криминології: Особлива частина: Підручник: У 2-х кн. /М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, І.М. Мельник та ін.; За заг. ред. О.М. Джужи. -К.: Юрінком Інтер, 2001.

11. Оболонцев В.Ф. Актуальні проблеми латентної злочинності: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 /Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. -Х., 2001. -19 с.

12. Оболонцев В.Ф. Актуальные проблемы латентной преступности // Проблемы законности. -1998. -Вып.34. -С.181-185.

13. Бышевский Ю.В., Конев А.А. Латентная преступность. -Омск: Б.и., 1986. -С.37-51.

14. Бахтин И.А., Голубятников С.П., Дубровин В.А. Экономический анализ в промышленности и его использование для предупреждения и выявления хищений. -Горький: Б.и., 1974. -150 с.

Надійшла до редколегії 07.10.2004

ТИТАРЕНКО А.А. ПУТИ ВЫЯВЛЕНИЯ ЛАТЕНТНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В УГОЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Анализируются проблемы выявления латентных экономических преступлений в угольной промышленности органами внутренних дел; даны рекомендации по их устранению, а также пути усовершенствования такой деятельности.

ТИТАРЕНКО А.А. WAYS OF ELUCIDATING THE LATENT ECONOMIC CRIMES IN COAL INDUSTRY
Problems of revealing of latent economic crimes in the coal industry are analyzed by law-enforcement bodies; recommendations for their elimination, and also a way of improvement of such activity are given.

В.Г. УВАРОВ

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.102

СПИВВІДНОШЕННЯ І ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАТИВНО-ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ¹

Розглянута практика істотних порушень прав обвинуваченого, підсудного у кримінальному процесі.

Одним із основних стандартів демократичної держави є гарантування недоторканості особи, що знайшло своє відображення у Конституції України. Усе це створює основу для формування права на недоторканість особи і

приватного життя в суспільстві. У той же час на практиці мають місце ситуації, коли приватне життя стає предметом інтересу державних, правоохоронних органів, коли у органів виникли підозри, що до конкретної особи і відбудеться протиправне, кримінально злочинне діяння. У таких випадках можливе застосування органом дізнання різного роду оперативних дій: оперативне спостереження,

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. юрид. наук Слінько С.В. (НУВС).